

Factsheet Erfgoedwet en onroerend erfgoed

Per 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden. De Erfgoedwet is de eerste overkoepelende Nederlandse wet voor monumenten, museale objecten, musea en archeologie op het land en onder water. Uitgangspunt van de Erfgoedwet is dat de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het culturele erfgoed zo veel mogelijk bij het erfgoedveld zelf komt te liggen. Gemeenten zijn sinds de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg het bevoegd gezag. Met de invoering van de Erfgoedwet wijzigt er het één en ander. In dit overzicht zijn de meest voorkomende vragen van gemeenten over onroerend cultureel erfgoed en de Erfgoedwet samengebracht.

a. Wat wijzigt er voor gemeenten in de aanwijzingsprocedure van rijksmonumenten?

De Erfgoedwet geeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de bevoegdheid om een onroerende zaak als rijksmonument aan te wijzen. Voorheen hadden gemeenten een rol bij het horen van belanghebbenden. Dit is niet langer een taak van de gemeente, maar wordt sinds 1 juli 2016 door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gedaan. Bij een aanwijzing worden altijd de belanghebbenden betrokken, waaronder de eigenaar van het monument. In het voortraject van een aanwijzing wordt ook altijd contact opgenomen met de gemeente. De adviestermijn voor gemeenten is teruggebracht tot acht weken, ingaande op de dag waarop het ontwerpbesluit ter inzage wordt gelegd. Desgewenst kunnen gemeenten gedurende deze termijn de mening van hun burgers peilen. De termijn van de gehele procedure is zes maanden. Belanghebbenden kunnen na het besluit direct in beroep bij de rechtbank gaan.

b. Wat is de instandhoudingsplicht voor rijksmonumenten?

De Erfgoedwet introduceert een instandhoudingsplicht voor rijksmonumenten (artikel 10.18 Erfgoedwet). Deze verplicht eigenaren van rijksmonumenten zodanig zorg te dragen over zijn of haar rijksmonument dat het behoud ervan gewaarborgd is. De instandhoudingsplicht is een aanvulling op hetgeen al was vastgelegd in de Monumentenwet 1988, namelijk dat het verboden is om vernielingen of beschadigingen aan te brengen aan een beschermd monument (artikel 11.1 Monumentenwet 1988). In de uitvoeringsregels van de toekomstige Omgevingswet wordt een vergelijkbaar artikel over instandhouding opgenomen. Zodra deze wet in werking treedt (voorzien voor 2019) neemt deze de zojuist genoemde artikelen uit Erfgoed- en Monumentenwet over.

c. Welke rol hebben gemeenten met betrekking tot de instandhoudingsplicht?

De instandhoudingsplicht zorgt ervoor dat gemeenten een wettelijk kader hebben om eigenaren aan te spreken op hun verantwoordelijkheden wanneer zij hun rijksmonument onvoldoende onderhouden. Het niet instandhouden van het object is een strafbaar feit. Als gesprekken met de eigenaar niet tot verbetering leiden kan de gemeente dan ook een handhavingstraject inzetten. Deze handhaving moet proportioneel zijn. Dat wil zeggen dat de gemeente niet moet wachten tot het moment waarop instandhouding alleen nog met volledige restauratie is te redden, maar ook niet bij ieder onderhoudsklusje op de stoep moet staan. Voor het handhavingstraject is een stappenplan ontwikkeld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

d. Wat is het belang van herbestemming?

Leegstand is één van de grootste bedreigingen voor de instandhouding van een monument. Een duidelijke functie en daadwerkelijk gebruik blijken vaak gebrekkig onderhoud en verval te voorkomen. Om herbestemming te stimuleren bestaat er vanuit het rijk op basis van de Erfgoedwet een subsidie voor wind- en waterdichtmaatregelen en een subsidie voor haalbaarheidsonderzoek naar herbestemming. De Provincie Zuid-Holland kent ook een subsidieregeling voor restauratie van rijksmonumenten. Op www.monumenten.nl/onderhoud-en-restauratie zijn nog meer financiële mogelijkheden ter stimulatie van het onderhouden en restaureren van rijksmonumenten samengebracht.

e. Is de instandhoudingsplicht ook van toepassing op gemeentelijke monumenten?

Nee, de instandhoudingsplicht in de Erfgoedwet heeft alleen betrekking op rijksmonumenten. Op basis van een erfgoedverordening kunnen ook gemeentelijke monumenten worden aangewezen. Bij het opstellen van nieuwe erfgoedverordeningen is het raadzaam om de Erfgoedwet als grondslag te gebruiken. In de Model Erfgoedverordening 2016 van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) is een expliciete

instandhoudingsplicht en een strafbepaling opgenomen voor gemeentelijke monumenten (artikel 13 en artikel 21). Deze modelverordening maakt het tevens mogelijk om gemeentelijke toezichthouders aan te wijzen (artikel 22). Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet vervalt de verplichting om een erfgoedverordening te hebben. De bescherming van onroerend cultureel erfgoed gaat dan over in het gemeentelijke omgevingsplan. Het te beschermen onroerend cultureel erfgoed moeten gemeenten vanaf de invoering van de Omgevingswet in het omgevingsplan opnemen: dit kan dus niet meer op grond van de gemeentelijke Erfgoedverordening

f. Wat is een gemeentelijk erfgoedregister?

Burgemeester en wethouders kunnen op basis van de Erfgoedwet gemeentelijke monumenten blijven aanwijzen (artikel 3.16). Als zij dat doen, zijn zij op basis van de Erfgoedwet verplicht om een register bij te houden (artikel 3.16 lid 3). Dit is een nieuwe bepaling. Het staat de gemeente vrij om het detailniveau van deze lijst te bepalen.